

УДК 339.924:332.11

Держач Т.В.
кандидат географічних наук, доцент

ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА МОДЕЛЕЙ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

ECONOMIC DIAGNOSIS MODELS OF STRATEGIC MANAGEMENT OF REGIONAL DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

У статті формулюються наукові засади розвитку інтеграційної концепції стратегічного управління регіональним розвитком. Обґрунтовано пропозиції з розвитку концептуальних підходів стратегічного управління регіонами, що сприяє підвищенню якості процедури регіонального стратегування, відкриває нові можливості й нові методи вирішення соціально-економічних проблем довгострокового розвитку регіонів України.

Ключові слова: регіональна економіка, інтеграційна взаємодія, концепція стратегічного управління, регіональний менеджмент, територіальна трансформація господарства.

АННОТАЦИЯ

В статье формулируются научные основы развития интеграционной концепции стратегического управления региональным развитием. Обоснованы предложения по развитию концептуальных подходов стратегического управления регионами, способствующего повышению качества процедуры регионального стратегирования, открывает новые возможности и новые методы решения социально-экономических проблем долгосрочного развития регионов Украины.

Ключевые слова: региональная экономика, интеграционное взаимодействие, концепция стратегического управления, региональный менеджмент, территориальная трансформация хозяйства.

ANNOTATION

The article formulates scientific foundations of the integration concept of strategic management of regional development. suggestions for the development of conceptual approaches of strategic management regions, thereby increasing the quality of regional strategizing procedures, new opportunities and new methods of solving social and economic problems of long-term development of regions of Ukraine.

Keywords: regional economy, integration interaction, the concept of strategic management, regional management, transformation of the territorial economy.

Постановка проблеми. Сучасна концепція управління регіональними економічними системами – це концепція стратегічного управління, що виникла як відповідь на виклики й загрози зовнішнього середовища й загострення конкурентної боротьби. Традиційно стратегії управління розглядають стосовно до комерційних суб'єктів, однак реалії теперішнього часу показують, що жоден регіон не може розвиватися без власної стратегії. Розвиток і реалізація стратегії управління може значно підвищити рівень розвитку регіону, забезпечити його конкурентоспроможність й інвестиційну привабливість.

Концептуальний підхід до розвитку стратегії управління регіонами є актуальним і своєчасним, тому що сприяє розробці науково обґрунтованих й ефективних заходів по довгостроковому соціально-економічному розвитку регіонів

країни з урахуванням особливостей територій. Розвиток стратегії управління регіоном вимагає доповнення його елементного складу, у тому числі методами й інструментами проектного підходу стосовно до регіональних господарських систем.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення множини праць розробників теорії регіонального розвитку [1-3], дозволяє відмітити, що сьогодні не сформовано єдиної наукової думки з питань формування стратегій регіонального розвитку. Невирішеним завданням є формування концептуальних засад стратегічного управління регіональним розвитком на засадах інтеграційної взаємодії.

Формулювання завдання дослідження. Метою цієї статті є дослідження формулювання наукових засад розвитку інтеграційної концепції стратегічного управління регіональним розвитком.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи концептуальні основи довгострокового розвитку регіонів України, варто враховувати стосовно до проблематики стратегії управління регіонами рівні їх розвитку й просторові аспекти. Структура розробки регіональної стратегії включає: аналіз оцінки й діагностики поточної ситуації; визначення найбільш ефективного напрямку розвитку регіону; деталізацію й конкретизацію мети обраної стратегії соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням імперативів і пріоритетів, складання конкретних планів і механізмів її реалізації.

Комплексний аналіз потенціалу, пропорцій, протиріч між потребами й виробництвом, тенденцій і вектора зміни регіону під впливом значимих факторів його внутрішнього й зовнішнього середовища є важливим компонентом розвитку стратегії управління. Стосовно основних умов, ресурсів і факторів регіонального розвитку ефективного використання принципів структурно-функціонального моделювання економічних систем з виділенням способів інвестування, кінцевих результатів й ефектів; економічних і правових механізмів регулювання; ресурсів по джерелах і видах; значимих внутрішніх і зовнішніх економічних і соціальних процесів з виділенням тенденцій і протиріч. Це дозволить виявити комплекс негативних природних, технічних, економічних і соціальних обмежень і ліквідувати їх шляхом розробки й

реалізації заходів довгострокової регіональної політики модернізації економіки й вирішення актуальних завдань соціальної спрямованості.

Виходячи зі стратегії розвитку регіону як системи ключових положень, що визначають концептуальні підходи до довгострокового соціально-економічного розвитку регіону й основні механізми їх реалізації, варто передбачати здійснення етапів і робіт, орієнтованих на аналіз поточної ситуації й визначення найбільш ефективного прогностичного напрямку розвитку регіону, використовуючи системний підхід, що дозволяє розглядати регіон як систему із встановленими цілями функціонування й організовану у вигляді цілісної сукупності взаємодіючих елементів [90]. Далі виконуються етапи, у яких роботи переміщуються від загальних настанов описативного характеру до дій по уточненню прикладних атрибутів реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону: цілей, орієнтирів, механізмів реалізації стратегії, планів дій державних органів, діагностики й корекції концепції.

Регіон є єдиною просторовою й соціо-природо-господарською системою зі складною структурою, властивості якої можуть бути виражені через регіональний потенціал як сукупність виявлених й очікуваних характеристик основних елементів регіональної системи, що визначають її стійке функціонування й перспективний розвиток.

Регіональний потенціал виступає у ролі відбиття того або іншого елемента регіональної системи, причому дотримання системних принципів сприяє здійсненню комплексного аналізу політичних, економічних, соціальних й інших найбільш значимих змінних її довгострокового розвитку. Однак, потенційні властивості можуть бути нейтралізовані менш сприятливими, обмежувальними факторами регіональної системи або зовнішнього оточення.

З метою розвитку стратегії управління необхідний комплексний аналіз, що дозволяє розкрити й оцінити не тільки позитивні потенційні можливості й особливості регіону, але й інші значимі фактори його внутрішнього й зовнішнього середовища.

У цьому випадку функція взаємозв'язку факторів аналізу й оцінки регіональної системи включає наступні елементи: доходи; результати реалізації стратегії; нормативно-правові фактори регулювання; ресурси; регіональні економічні й соціальні процеси; зовнішнє середовище.

З урахуванням визначених переваг і позитивних тенденцій внутрішніх і зовнішніх факторів розвитку регіону при виявленні існуючих негативних обмежень необхідні розробка й реалізація оперативних і довгострокових заходів регіональної політики по модернізації економіки й вирішенню завдань соціальної спрямованості.

Для розвитку стратегії управління вводиться узгодження регіональних цілей з основними

суб'єктами регіонального політичного й економічного простору, що у свою чергу дозволяє консолідувати територіальне співтовариство, розвиває довіру й партнерські відносини між владою, бізнесом і населенням. Набір застосовуваних методів постійно розширюється й включає десятки як кількісних, так й якісних методів (наприклад: аналіз взаємного впливу, моделювання, екстраполяція, морфологічний аналіз, сценарії та ін.). Погодити різноманіття існуючих методів можливо шляхом вибудовування схеми гармонізованих нормативно-методичних документів, що охоплюють основні процедури регіонального стратегування [4].

Процес розробки регіональної стратегії як упорядкованої сукупності документів нормативно-правового характеру й методів, призначених для виконання робіт з розробки регіональної стратегії, включає етапи й підетапи прогностичного аналізу, а також відповідні їм нормативні документи й рекомендовані методи виконання, що дозволяє врахувати особливості регіону шляхом вибірки методів і технологій, найбільш підходящих для даної території.

Концептуальний підхід до стратегії управління регіоном визначає альтернативність варіантів соціально-економічного розвитку, а також можливі наслідки з метою зіставлення й вибору найбільш ефективного сценарію. При розробці сценарних моделей регіонального розвитку зручно орієнтуватися на створення, принаймні, трьох сценаріїв: інерційного, енергосировинного й інноваційного сценарію. При цьому інерційний й енерго-сировинний сценарії ігнорують тенденцію впливу, що знижується, багатьох традиційних факторів росту й не дозволяють здійснити перехід економіки від експортно-сировинного до інноваційного соціально орієнтованого типу розвитку. У цьому зв'язку переваги зазначених сценаріїв можуть бути використані на перехідному етапі по реалізації основного інноваційного сценарію розвитку, що є найбільш перспективним стратегічним проектом.

Для конкретного регіону уточнюються основні атрибути стратегії розвитку – цілі, орієнтири, механізми реалізації стратегії, плани дій державних органів, корекції процесу реалізації. Визначення й узгодження цільових орієнтирів стратегічного розвитку регіону дає йому можливість зайняти своє місце в поступальному русі регіонального розвитку, погодити з ним власні інтереси, цілі й можливості, а задані параметри пріоритетних напрямків, об'єктивні обмеження й інституціональні вимоги розвитку лежать в основі вироблення системи цілей й орієнтирів розвитку регіону, які повинні відповідати положенням стратегії соціально-економічного розвитку країни в цілому й визначатися відповідно до цільового сценарію розвитку, а також до обраних стратегічних орієнтирів. Як правило, на рівні регіону опрацьовують упорядковану ієрархічну структуру цілей, у якій кожна ціль

займає погоджене й скоректоване з іншими цілями місце.

Для розвитку стратегії управління регіоном повинні бути уточнені способи досягнення намічених цілей й опис того, які конкретні результати при цьому будуть отримані.

Для цього варто використати механізм регіональної стратегії, що включає систему процесів по перетворенню цілей у результати довгострокового розвитку регіону, організаційна форма якого вибудовується відповідно до методів управління портфелями програм і проектів.

Організація й здійснення регіональних державних програм і проектів вимагає залучення відповідних масштабам даного завдання методів й інструментів суміжних сфер знань. У якості таких варто застосовувати методи й

інструменти проектного управління. Зокрема, метод створення ієрархічної структури робіт, що дозволяє виявити мережу взаємозалежних процесів і результатів їх досягнення, оцінити необхідні ресурси, скласти розклад виконуваних робіт, обґрунтувати перед органами державної влади бюджет, необхідний для успішної реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону.

Механізми розвитку регіональної стратегії передбачають організацію системи оцінки, основним завданням якої є відстеження, аналіз і регулювання ходу й ефективності виконання регіональної стратегії, а також виявлення тих сфер, у яких потрібне своєчасне внесення змін. Основою системи оцінки є система індикаторів, що визначають цільові характеристики, перед-

Таблиця 1

Узагальнені й часткові статистичні показники для алгоритму оцінки й розрахунку регіональної конкурентоспроможності*

1. Потенціал території	
1.1. Ресурсний потенціал	- Забезпеченість основними фондами, тис. грн. на 1 чол. - Знос основних фондів, %
1.2. Демографічний потенціал	- Природний приріст населення, на 1000 чол. - Коефіцієнт міграційного приросту, % - Частка економічно активного населення, %
1.3. Охорона здоров'я	- Захворюваність, на 1 000 чол. - Кількість лікарів, на 10 000 чол.
1.4. Екологічна обстановка	- Викид забруднюючих речовин у повітря, т на 1000 чол. - Скидання забруднюючих стічних вод, т на 10 000 чол.
2. Інфраструктура	
2.1. Транспортна інфраструктура	- Щільність мережі автодоріг, км на км ² - Відправлення вантажів залізничним транспортом, т на 1 чол. - Вантажообіг автотранспорту, млн. т-км
2.2. Інформаційна інфраструктура	- Доходи від послуг зв'язку населенню розраховуючи на одного жителя - Число мобільних телефонів, на 1000 чол. - Засоби зв'язку й передачі даних на 1000 чол.
3. Ефективність економіки	
3.1. Ефективність виробництва	- Величина ВРП на 1 чол.
3.2. Інвестиції	- Інвестиції в основний капітал, грн./чол. - Іноземні інвестиції, USD на 1 чол.
3.3. Експорт	- Обсяг експорту, USD на 1 чол.
4. Ефективність ринків	
4.1. Товарні ринки	- Обіг роздрібною торгівлі, грн. на 1 чол.
4.2. Ринок праці	- Рівень безробіття, %
5. Ефективність громадських інститутів	
5.1. Безпека	- Кількість злочинів на 10 000 чол. - Число злочинів, серед неповнолітніх, на 10 000 чол.
5.2. Культурна й соціальна політика	- Число глядачів театрів, на 1000 чол. - Бібліотечний фонд, шт. на 1000 чол.
5.3. Соціальний капітал	- Чисельність населення з доходами нижче прожиткового мінімуму, %
6. Освіта й наука	
6.1. Вища освіта	- Число студентів вузів, на 1000 чол. - Число аспірантів, на 1000 чол.
6.2. Наука	- Число персоналу НДР, на 10 000 чол.
7. Розвиток бізнесу й технологій	
7.1. Економічна активність	- Рівень економічної активності населення, % - Кількість підприємств й організацій, на 10 000 чол. - Кількість працівників малих підприємств, на 10 000 чол.
7.2. Технологічна готовність	- Число використаних передових технологій, на 1000 підприємств
8. Інноваційний розвиток	
8.1. Винахідницька діяльність	- Кількість поданих заявок на винаходи, на 1000 чол.

* Примітка: Складено за [5-7]

бачувану зміну їх значень, а також припустимі відхилення від заданих стратегічних показників.

Аналізуючи різні підходи й методи побудови міжнародних і вітчизняних рейтингів конкурентоспроможності, можна запропонувати модель оцінки регіональної конкурентоспроможності, засновану на формуванні інтегрального показника регіональної конкурентоспроможності, що поєднує три агрегировані статистичні показники верхнього рівня:

1) агрегований статистичний показник базових факторів, що відображає ресурсно-сировинний потенціал регіону, його екологічні умови й людський потенціал;

2) агрегований статистичний показник факторів ефективності, що показує результативність використання наявних у регіоні ресурсів за рахунок росту продуктивності праці й ділової активності;

3) агрегований статистичний показник інноваційних факторів, що включає оцінку технологічного розвитку, рівня освіти й науки, а також наявність у регіоні інститутів «нової» постіндустріальної економіки.

По кожному з узагальнених статистичних показників регіональної конкурентоспроможності на основі регіональної статистики може бути складена система часткових показників (табл. 1).

Інтегральний показник регіональної конкурентоспроможності розраховується шляхом множення агрегованих статичних показників базових факторів, факторів ефективності й інноваційних факторів з урахуванням їх ваги.

Стосовно регіонів Причорномор'я можна зробити висновок, що потенціал росту базових факторів регіональної конкурентоспроможності (ресурсний, демографічний, інфраструктурний потенціал) і факторів ефективності (інвестиції, ВВП, експорт, ефективність ринків) досить обмежений, оскільки регіони в основній масі не мають значного ресурсного й експортного потенціалу, мають дотаційні бюджети й середні оцінки рейтингів інвестиційної привабливості. Тому найважливішим фактором росту регіональної конкурентоспроможності стає інноваційний фактор.

Виділення основних підходів, що впливають на рішення по формуванню стратегічної системи, зводиться до оцінки державних програм, системному аналізу й управлінню орієнтованому на результат, управлінню проектами, програмно-цільовому управлінню, бюджетуванню, контролінгу, управлінського обліку.

Застосування основних технологій дозволяє обґрунтувати безпосередню діяльність по реалізації стратегії й соціально-економічні процеси регіонального розвитку. Для визначення напрямків просторового розвитку, а також фор-

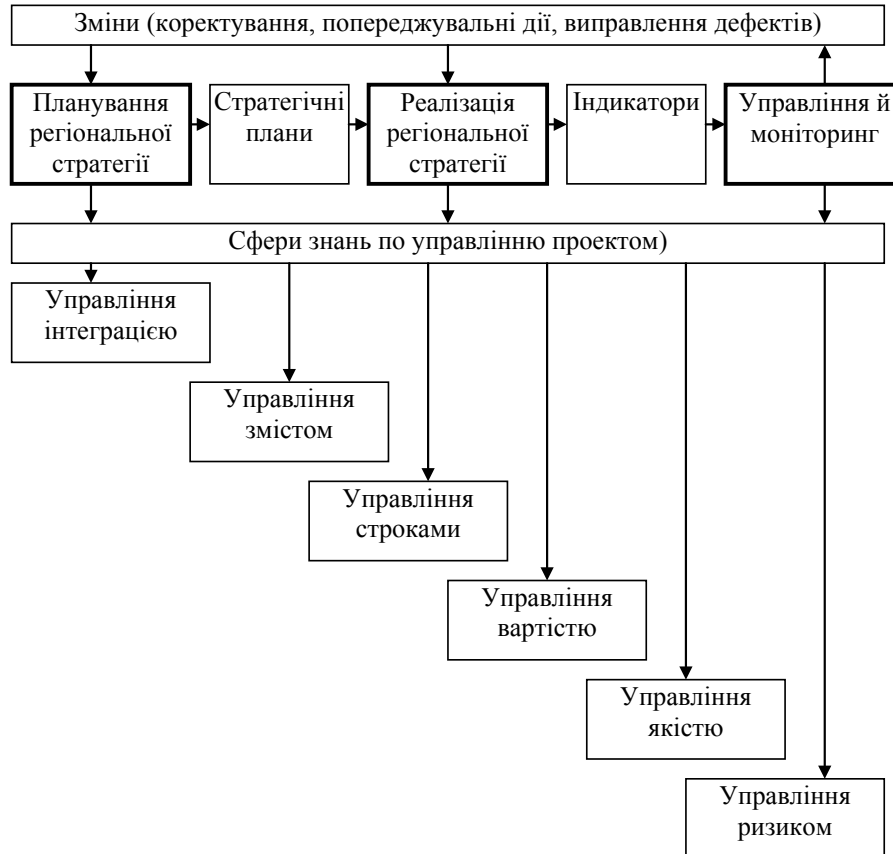

Рис. 1. Розвиток стратегії управління регіоном на основі методу управління проектами

мулювання, диференціації й узгодження цілей, визначення вимірів й обмежень розвитку регіону будуть потрібні нормативна документація й прикладні методи (кластерний аналіз, аналіз ієрархій, балансові моделі, методи організації складних експертиз, метод адитивної згортки, комбінований морфологічний аналіз, експертні оцінки й експертні панелі, статечні функції, евристичні методи аналізу й синтезу, методи мозкової атаки й інші) [199]. У результаті формується деталізація й інтеграція стратегії, механізми її реалізації й уточнюються стратегічні орієнтири й основні функції по управлінню регіоном.

Для цього процеси реалізації стратегії варто згрупувати по ключових областях проектного управління, що дозволяє уточнити предметні сфери управління реалізацією регіональної стратегії (інтеграція, зміст, зміни, час, вартість, якість, ризики й т.д.), а також підібрати відповідним виділеним сферам спостереження індикатори аналізу (Рис. 1).

Основне призначення застосування методів управління проектами полягає у інформаційному забезпеченні, відстеженні, аналізі й регулюванні ходу й ефективності безпосереднього виконання програм і проектів регіонального стратегічного розвитку. Сучасні реалії будуть не тільки згладжувати протиріччя, властиві регіональному економічному простору, але й створювати нові, а концептуальні проходи стратегії повинні передбачати шляхи вирішення нових складних проблем.

Тому необхідно крім прямих результатів ураховувати опосередковані інтегральні ефекти, пов'язані з позитивними наслідками застосування методів управління проектами в регіональному середовищі з урахуванням залежності результатів від впливу численних зовнішніх і внутрішніх факторів.

Висновки. Таким чином, розвиток концептуальних підходів стратегічного управління регіонами сприяє підвищенню якості процедури

регіонального стратегування, відкриває нові можливості й нові методи вирішення соціально-економічних проблем довгострокового розвитку регіонів України.

Подальші дослідження слід спрямовувати на розвиток механізмів формування й реалізації стратегії інтеграційної взаємодії регіонів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бандур С.І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика / Бандур С.І., Заєць Т.А., Терон І.В. – К.: Вид. ПК "Принт експрес", 2002. – 250 с.
2. Буркинський Б.В. Економічне оновлення регіону: аналіз ситуацій та рішення: [кол. монографія] / НАН України; Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень / Б.В. Буркинський (кер. авт. кол. та заг. ред.), С.К. Харічков (кер. авт. кол. та заг. ред.) / Буркинський Б.В., Харічков С.К., Уманець Т.В., Герасимчук З.В., Хумарова Н.І., Вахович І.М. – О.: [ІПРЕД НАН України], 2008. – 493с.
3. Василенко В. Н. Конкурентоспособность регионов: стоки, оценки и перспективы : [монография] / Василенко В. Н., Агафоненко О. Ю., Будяков В. Е. – Донецк : Юго-Восток, Лтд, 2008. – 363 с.
4. Алаев Э.Б. Эффективность комплексного развития экономического района / Алаев Э.Б. - М.: Наука, 1985. - 185 с.
5. Воротилов В.А. Эффективность производства в регионе / В.А. Воротилов.– М.: Наука, 1995. – 145 с.
6. Колосовский Н.Н. Теория экономического районирования / Н.Н. Колосовский.– М.: Мысль, 1979. – 335 с.
7. Теорії та концепції регіональної економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1484030238539/rps/teoriyi_kontseptsiyi_regionalnoyi_ekonomiki. – Назва з монітора.
8. Іртищева І.О. Управління інституціональними змінами: сутнісно-теоретичний аспект / І.О. Іртищева, І.В. Крупіца // АгроСвіт. – 2013. – № 22. – С. 53–56.
9. Іртищева І.О. Методичні підходи до оцінки ефективності управління інституціональними змінами / І.О. Іртищева, І.В. Крупіца // Вісник ХНАУ. Збірник наукових праць. Вип. 5. – Харків, ХНАУ. – 2013. – С. 48–58.